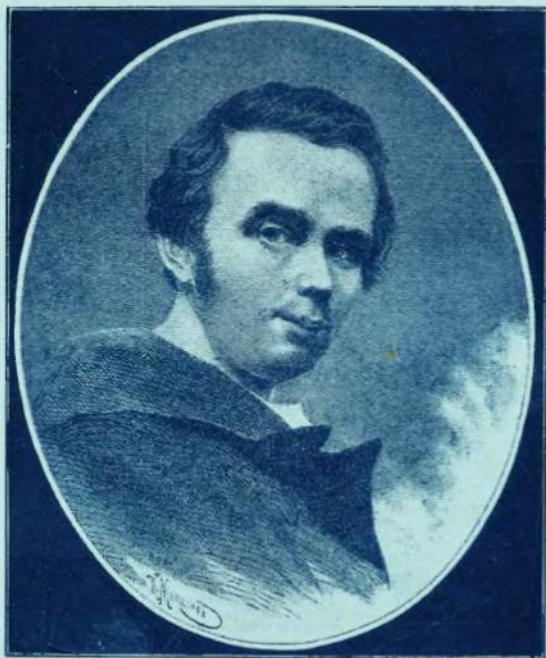

„ЗА ЛЮД“

В СОТНІ
РОКОВИНИ УРОДИН

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

НАПИСАВ

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

„ЗА ЛЮД“

В СОТНІ РОКОВИНИ УРОДИН
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

КРАКІВ 1914.

НАКЛАДОМ АНТОНА МАКСИМОВИЧА.

Літ тому сто.

Біля його колиски у ночі
Літ тому сто,
Не появив ся, дари несучи,
Ніхто.

Лиш в темряві озвали ся нічний
Борба і труд:
„Благословляємо тебе на бій
За люд!

Неначе заверуха поженеш
Понад степи,
Свій рідний край з упадку піднімеш —
Терпи!“

І в хату вдарив вітер від могил,
Як хижий птах,
І запалило ся сто-сот світил
В очах.

І психилила ся пісня над ним
В віночку з мрій,
І голосом промовила сумним:
„Ти мій!“

Хата.

Кривобока, біла хата
До остріжка притулилась
І віконцями своїми
Десь далеко задивилась.

Ніби долі визирав,
Що повиннаб вийти з лугу;
Вітер гладить її по стрісі,
Хоче розігнати тугу.

„Не сумуй, хатино біла,
Що у тобі тільки горя,
Сеї ночі над тобою
Вефлеємська зійде зоря,

Сеї ночі над тобою
Запалить ся світло ясне.
На весь світ розпламенить ся
І ніколи не загасне.

Весели ся хатко біла,
І ти, яблуне кріслата,
Бо поклонить ся вам низько
І найвисшая палата“.

До Тарасової матери.

Що день тривога і журба
Робота на чужому полі, —
Незавиднаж твоя судьба,
Жінко Українко, в неволі!

Ані ти знаєш, що талан,
Що тихе щасте у родині,
Ані ти знаєш муж — чи пан
Жите дадуть твоїй дитині.

Ані ти знаєш, де твій син,
В тюрмі, в Сибірі, чи в салдатах,
Як відцвитеш, підеш під тин
Жебрачкою в кривавих латах.

А прецінь, жінко, ти для нас
Ховала віщуна-пророка;
Під твоїм доглядом Тарас
Плекав ся — то заслуга твоя.

Ти не одну холодну ніч
Біля колиски просьпівала,
І синові прескорбну річ
Про людське горе повідала.

В його піснях, мов царський скарб
Михтять твої слова кєрвавї,

І неоден сердечний карб
Лишила Ти в його булаві,

В булаві вожда Він веде
Тепер народ на поле бою,
А біля нього мати йде
З осяяною головою.

Біда і нужда на лиці,
За те достойне серце в груди.
Мати поетова! Тобі
Во віки честь і слава буде!

Батькове пророцтво.

„Тарасови не треба по мині,
Ані поля, худоби, ні хати“.
Так сказав він в останній годині,
Коли чув, що прийдець ся вмирати.

І не треба було йому поля,
Від Карпат поза Дон його нива,
Пощо хати, родини? Щоб воля,
Вітчина, щоби була щаслива!

„Тарасови не треба нічого“,
Мовив батько на смертному ложу.
Розумів, що син дідичить много,
Дуже много — сьвяту іскру Божу.

Мрії а дійсність.

Зимні, високі комнати,
Кривда зітхає з кутів...
Пана нема... Треба ждати,
Пан пішов в клюб програвати
Шкуру з підданих хлопів.

Треба чекати на пана,
Думку відгадувать з віч.
„Пиво подать, чи шампана?“
Треба чекати до рана,
Служба, — не легка то річ!

Темно і страшно в покоях,
Нїби щось плаче, зітха,
Сьвітло якесь по обоях
Мелькне — то страшить в покоях
Панї небіжка, лиха.

Скучно, трівожно хлопчинї;
Сьвічку тайком запалив.
В сали, неначе в сьвятинї,
Скрізь образи. Очи синї
В образ найкрасший впялив.

Рідне село. Між ярами
Річка журливо шумить.
Беріг покритий квітками,

Хмари пливуть за хмарками,
Річки не годен спинить...

Тамто... Й дрібними руками
Образ рисує — тремтить.
Ніби до батька і мами
З міста чужого степами
Він у гостину біжить.

Зарисував ся, не чує,
Пан на порозі, як звір.
„Він не в передній? Рисує?
Сьвітло даремно марнує,
Пять кнутів! Геть з ним на двір!“

Перші твори.

Маева, біла ніч. Кругом
Город, мов божий рай.
Заснули квіти тихим сном,
Шепоче водограй.

А місяць статуї сріблить,
Богині і боги;
Здалека Петербург шумить,
Бе Нева в береги.

На лавці, в тіни, молодець
Потонув у думках,

Паперу звиток, олувець
І книжечка в руках.

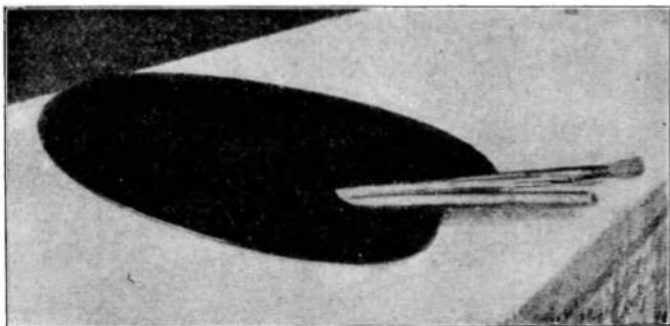
Думає: „в нас також весна,
Гудуть хрущів рої,
Дівчат розбуджують зі сна
Сьпівучі солові.

Черемха пахне під вікном,
Сад казку гомонить,
Вколисаний маєвим сном
Старий Дніпро шумить.

І сьвіт цілий — любов і чар,
Небесна красота. —
Тут, чуєш, володіє цар,
А там — сам Бог віта“

* * *

Задумав ся. Летять до зір
Розбурхані гадки,
А з неба сходять на папір
Пісень сумні рядки.

Палєта і пензлі Тараса Шевченка.

* * *

Гей, які то луги зачаровані
Годували тії квіти невидані,
Мов веселки красками мальовані,
А слізми, як жемчугом обкидані!

На яких оболонях некошених
Назбирав єси меду цілющого,
И на котрих то шляхах, кровю зрошених
Духа предків зустрів невмірущого?

Чи з землі тільки чару небесного,
Чи з небес тільки земного взялося?
Так багато у Тобі чудесного
В одну пісню сплелось і звязало ся!

Розвіяні мрії.

Весело бренькають дзвінками коні,
Віз на шляху, як млин тарахкотить.
Минули темний ліс, Тарас долоні
Зняв до очий — здивовано глядить...

Який чудовий образ! Нї такого,
Мабуть, нігде на сьвіті більш нема.
Нї Києва нема нігде другого,
Нї нашого Словутиці — Дніпра.

Який же він широкий і свободний,
Здається сьвіт цілий перепливе:
Як довго нам шумиш, наш Дніпре рідний
Так довго і надія в нас живе.

Колись ти кораблі носив з князями
До Царгорода мармурових брам,
На свій хребет чайки брав з козаками
На Турка ніс й гукав: Честь козакам!

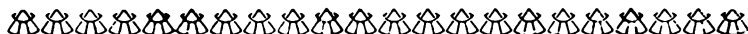
І бачив ти криваву месть народу,
І слави день, упадку чорну ніч,
Побачиш ще, як ми кайдани в воду
Вержемо й ворога прогоним пріч!...

А над Дніпром високо, гень на горі
Золотоверхий Київ, наш Сион;
Мов на престолі в княжім омофорі
Сидить і бачить дивно-дивний сон.

Ось Дніпр піднявся у гранітовім ложу,
Наїжив гриву, спиною потряс,
Як гураган метнув ся на ворожу
Силу і в філях проковтнув нараз.

Озвали ся підводнії литаври
І вічевий, розбитий вдарив дзвін,
Зазеленіли ся кругом пожовклі лаври,
Зірвав ся Див і полетів за Дін.

З голубих хвиль на беріг вийшла Слава
І лебединим сплеснула крилом.

„Минувшино, яка ти гарна, хоть кривава.
Минувшино, невжеж ти тільки сном?!“

— — — — —

Задумав ся, летять гадки вірлині.
В будуччини незбагнені краї.
Аж ось і Дніпр,- пором,- пливуть. „Ще нині
Пригорну вас, товариші мої.

І нині ще, Миколо, друже милий,
Відвідаю твій тихий, добрий дім,
До пізна в ніч будемо говорили,
А говорити маємо об чім...”

Нараз... О доле! Скільки в тобі їди.
„Нам приказали вас арештувать!“
Немов вовки, шакалі, трупоїди
Обскочили і до тюрми ташать.

За хвилю ти, поете вольнодумний,
В темниці сам оден будеш тужить
За волею. — — — — —
— — — — — Деспоте тупоумний,
Невжеж ти хочеш сонце погасить?!

Суд над поетом.

Вкиньте гадюкам до гнізда
Горючу іскру. — Що за сик! —
Такий самий пекольний крик
Зняли прислужники царя.

На вість, що в Києві старім
Явила ся нова ідея,
Що над степами, ніби грім
Лунає голос Прометей:
„Ми волі хочем!

Горе вам,
Царі-деспоти! Йде година,
Що підніметь ся домовина,
І похоронений живцем
Народ прокинець ся. Очам
Незрячим світло правди блисне,
Долоня меч кєрвавий стисне,
А пімста серце розпалить
Немов пожежу над степами!
Згорить тюрма, до тла згорить,
Вже дах займаєть ся над вами...!“
Так він голосить. Мов пророк
Між людом ходить. Кождий крок
Його, то бунт. Він хоче сил
Добути з батьківських могил,
Він обіцяє крепака
Перетворити в козака,
Він, ніби гетьман України,
Гетьманщину давну з руїни
Двигнути хоче, хоче слави,
Він небезпечий для держави,
Йому криваві снять ся сни,
Распни його! Распни! Распни!“

І вдарили в тривоги дзвін:
„Дріжи Москво! Мазепин дух
Воскрес, встає, підносить рух,
Котрий нам трудно припинити.
Його ззарання треба вбити,
Як опиря; колом осики
До труни кріпко пригвоздити,
На вік, віків!

Лунають крики
Хортів і гоньчих і псарів.
Писарев пише, пише, пише,
Попов поганим духом дише,
И докладний доклад до царя
Несуть сердечнії, що дня.
Скінчили працю, відсапнули,
Готовий присуд.

„Він царя
Зневажив словом. (Люди чули).
Окремого володаря
Хотів України. Ганьбив
Нас кацапами. В дзвони бив
Воскресні і взивав на суд
Чернь гайдамацьку. Бунив люд. —
За кару піде сей бунтар
В степи кіргіські. У салдати.
В далекий, непривітний край“.

А милостивий государ
Додав. „Не вільно малювати,
Ані писати. — Миколай“.

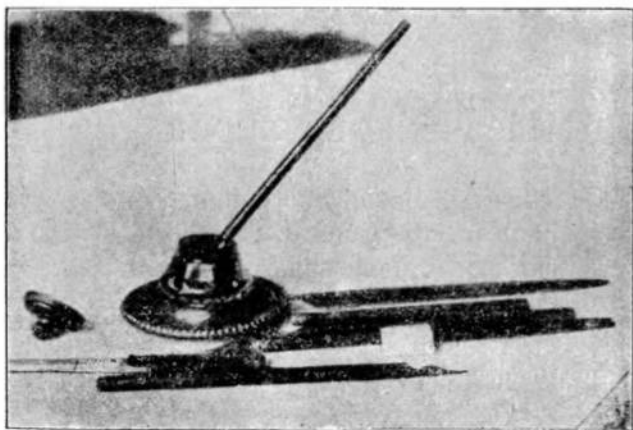
Не вмере й не загине!

Простягла ся дорога,
Сумовита й далека,
По дорозі жар-спека,
І метруга й тривога.

В спеці висохли трави,
Ні галузки, ні вітки,
Ані одної квітки,
Щоб сплести вінок слави.

Пощо квіти? — Не треба!
Слово --- листе лаврове,
Гадка — квіте чудове,
Мрія — часточка неба...

Вийже вовком, пустине,
Вий, звіврюко голодна!
Твоя праця безплідна,
Він не вмере й не загине!

Шевченкові прибори до писання.

Пустиня.

Гей пустине, ворожа пустине,
Та якаж ти сумна і безплодна!
На безвіддю квіт вяне і гине,
І травиця рости тут не годна.

Навіть птахи від тебе втікають
І жалібно кигикають в хмарах,
Якже люди тут вижити мають,
В самоті, і в неволі, і в карах?

Ні левад не видати, ні лугу,
Ні гаїв-садів вишневих тіни,
Якже як розжене свою тугу
Той, що звик до степів України?

Чим він має потішити очі,
Чим розбиту розважити душу...?
В чорних хмарах птах сумно кигоче
І летить в якусь далеку глушу.

Шевченкова верба.

Коли на чорний шлях ступав,
Ішов на прогнання в неволю,
Галузку вербову підняв,
Обчімхав і забрав з собою,

Була відірвана, як він,
Від пня і від землі сьвятої,
Засуджена на лютий скін
Серед пустинї степової.

Понїс її і посадив
За фортом, в поли, на пустини,
Здалека воду приносив
І пильно підливав що днини.

Приняла ся і на весну
Зелене листя розпустила.
Ох якже як була йому
Та деревина люба й мила!

Було з казарми прибіжить,
В зеленій тїни відпочати,
Положить ся, верба шумить
І шепче щось над ним, як мати.

Мов жалуєть ся, що весна,
Сади цвітуть на Україні,
Вонаж сумує тут одна
Посеред дикої пустинї.

— — — — —

Летить степом листочків шум,
Немов далека пісня жалю,
Нї твоїх снів, нї твоїх дум
Нам не забути рідний краю!

„Дядько“.

Чи то дух, чи то тїнь
Тїнь безглузда, тупа?
Нї, то сторож салдат
За поетом ступа.

Чи на муштру піде,
Чи думає, чи спить,
Кождий рух, кождий крок
„Дядько“ пильно стежить.

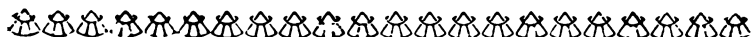
Верне з муштри, спічне,
Скине одяг Тарас,
Він кишенї на ниць
Вивертає сейчас.

Пильно все обзира
З шапки до підошов,
Як би міг до душі
З чобітьми би пішов.

І до мозку-б зирнув,
До гадок бунтаря,
Чи не творить він там
Проти волї царя?

Чи незримим пером
Він не пише в думках:
Шлях до волї веде
По тиранів кістках!

До весни крізь зиму,
Через терне до рож. .

Ах чомуж то в думках
Нам читати не мож?

Залюднили-б Сибір,
Начинили-б тюрми,
Навіть гоньчих собак
Годували-б людми.

І було-б більш тюрем,
Ніж церков і скитів,
І густійш шибениць,
Ніж могильних хрестів.

— — — — —
Чорна ніч у тюрмі,
Все заснуло хропить,
Лиш поет і салдат
Не заснуть, ні на мить.

25-го лютого 1861.

Умер поет. Сьвяті глаголи
Тремтять на божеських устах.
Та не почути нам ніколи,
Що бачить він тепер у снах.

Пісень невиспівані чари,
Недоповіджені слова,
Він понесе неначе дари,
Вертаючи на небеса.

* * *

Не вмер поет; казавбись на хвилину,
Утомлений недолею, спочав;

І видить в сні широку Україну,
Дніпро, степи і всьо, що так кохав.

І видить в сні — пани живуть, як люди,
Вже не страшний нам ні Москаль ні Лях,
Шанують нас і поважають всюди —
Диви ся! Бачиш усьміх на устах?

* * *

Умер поет. Далеко на півночи
У городі непривітнім, чужім.
А хтож йому накриє сонні очі
Китайкою? Заплаче хто по нім?

Ти не журись. Як північна година
Мине, хтось двері втворить на роствір,
Прийде Петрусь, Оксана, Катерина,
І Наймичка, — найде їх повний двір.

Ярина з Степаном при домовині,
Двох хлопців сотник Гонта приведе,
Палій псалтир читає; сьвято нині —
Ясновельможний гетьман тут іде.

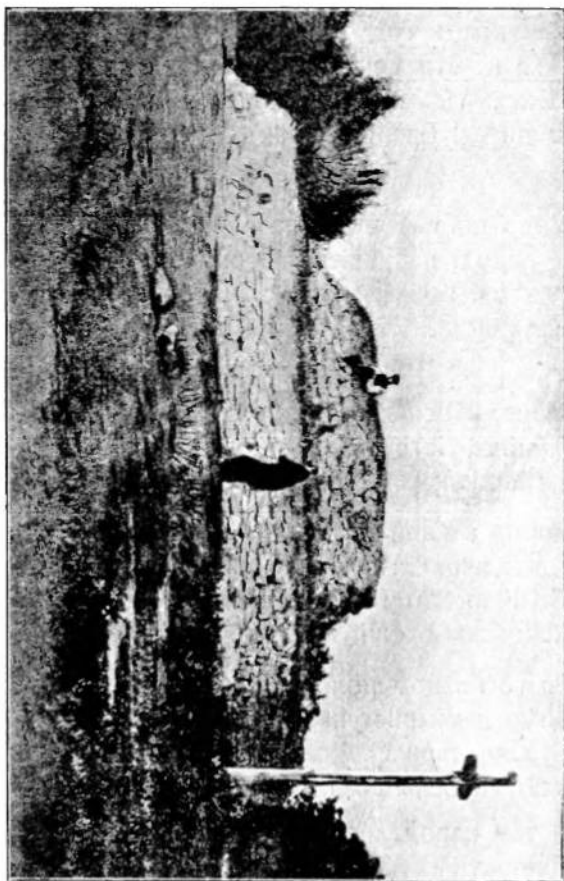
За гетьманом полковники на конях,
І куренями виступає Січ,
Булави, пірначі михтять в долонях,
І від шабель розвиднюєть ся ніч.

А там народ, цілий народ, як море
Двигаєть ся іде вперед, шумить...
Не вмер поет, його втомило горе,
Склонив чоло і задрімав на мить.

Могилы Т. Шевченки в порубіжні н.Х.

»ДРУКАРНЯ ПРОМИСЛОВА«
СПІЛКА З ОБМЕЖ. ВІДПОВ.
В КРАКОВІ, ЗЕЛЕНА Ч. 7.